

КРИВИЦЬКИЙ Ю. В.,кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії, історії
та філософії права*(Національна академія внутрішніх
справ)*Стаття поширюється на умовах
ліцензії CC BY 4.0

УДК 34.047

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.4.2.2>**ВСТУП ДО МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ:
ПІДБІР ПІЗНАВАЛЬНОЇ ОПТИКИ**

У статті окреслено передумови для визначення та обґрунтування методологічного інструментарію осмислення правової реформи. Висвітлено сучасні погляди на розуміння змісту, структури й особливостей методології науки, методології правознавства (юридичної/правової науки), методології правового пізнання. Доведено, що важливим етапом будь-якого наукового дослідження є адекватний, обґрунтований і правильний підбір методологічних засобів, а юридична наука отримує об'єктивні знання про правові та державні явища тоді, коли має належну методологічну основу. Проаналізовано стан, тенденції, проблеми і перспективи розвитку постнекласичної (постмодерної) методології правознавства. З'ясовано, що методологія сучасного правознавства постійно вдосконалюється й оновлюється. Потреба в такому розвитку зумовлена як ускладненням і динамізмом правового життя, так і самого процесу пізнання та його засобів. Методологічна забезпеченість конкретного наукового пошуку є вагомим передумовою його ефективності та результативності. На основі розгляду наукознавчих, методологічних і теоретичних положень, а також окремих точок зору щодо методологій наукового опрацювання певних різновидів суспільної, державної та правової реформ виокремлено і систематизовано ключові складові методології дослідження правової реформи, а саме: світоглядні, філософські, наукознавчі, соціологічні й теоретичні засади; принципи наукового пізнання; методологічні (концептуальні, наукознавчі) підходи; загальні методи мислення, філософські, загальнонаукові, конкретнонаукові (приватнонаукові) методи. Гармонійне та оригінальне поєднання й використання компонентів методології наукового опрацювання правової реформи зорієнтовані на вирішення завдань наукової праці, розробку її поняттєво-категоріального апарату та побудову відповідних рядів, приріст наукових знань із актуалізованої тематики.

Ключові слова: методологія, методологія правознавства, реформа, суспільна реформа, правова реформа, методологія дослідження правової реформи, структура методології дослідження правової реформи.

Kryvytskyi Yu. V. Introduction to the methodology of law reform: selection of cognitive optics

The article outlines the prerequisites for defining and substantiating the methodological tools for understanding law reform. The author highlights modern views on understanding the content, structure and features of the methodology of science, methodology of jurisprudence (legal science), and methodology

of law cognition. It is proved that an important stage of any scientific research is an adequate, reasonable and correct selection of methodological tools, and legal science gains objective knowledge of legal and state phenomena when it has a proper methodological basis. The author analyses the status, trends, problems and prospects of development of post-non-classical (postmodern) methodology of jurisprudence. The article shows that the methodology of modern jurisprudence is constantly being improved and updated. The need for such development is driven by both the complexity and dynamism of legal life and the process of cognition itself and its means. Methodological support of a particular scientific research is an important prerequisite for its efficiency and effectiveness. Based on the consideration of scientific, methodological and theoretical provisions, as well as individual points of view on the methodologies of scientific study of certain types of social, state and law reforms, the author identifies and systematises the key components of the methodology for researching law reform, namely worldview, philosophical, scientific, sociological and theoretical foundations; principles of scientific knowledge; methodological (conceptual, scientific) approaches; general methods of thinking, philosophical, general scientific, specific scientific (private scientific) methods. The harmonious and original combination and use of the components of the methodology of scientific study of law reform are aimed at solving the tasks of scientific work, developing its conceptual and categorical apparatus and building the relevant series, and increasing scientific knowledge on the actualised topic.

Key words: *methodology, methodology of jurisprudence, reform, social reform, law reform, methodology of law reform research, structure of the methodology of law reform research.*

*А все залежить від людських зіниць:
В широких – відіб'ється вся епоха,
У звужених – збіговисько дрібниць**

Вступ. Розвиток вітчизняного правознавства зумовлений інтеграційними і глобалізаційними процесами, що відбуваються в Європі та світі, його переходом від методологічного монізму до світоглядно-методологічного плюралізму. Це у свою чергу викликає необхідність концептуального перегляду традиційних уявлень про праводержавні закономірності, а також поглибленого осмислення ролі юридичної науки в новітньому суспільстві. Ґрунтовне пізнання правових і державних явищ, визначення принципових орієнтирів поступу правознавства є найважливішим напрямом наукових досліджень, основою ефективності яких має бути методологія правознавства. Саме тому формування методологічної системи є першочерговим завданням сучасної юриспруденції. Особливо важливі ці питання для української правової науки [1, с. 5].

Загальновизнано, що методологічні дослідження – необхідна умова розвитку науки. На зламах історії остання завжди повертається до методологічних питань [2, с. 11]. Вони істотно актуалізуються в періоди суспільних реформ, докорінних трансформацій системи цінностей, світоглядних основ та орієнтирів соціуму. Адекватність опрацювання економічних, культурних, політичних, екологічних і соціальних перетворень, результативність досліджень нових правових реалій повинні базуватися на сучасній системі теоретичних уявлень, сформованих у результаті перегляду філософських засад і методів наукового пізнання права [3, с. 10].

Ступінь достовірності пізнавальної діяльності визначається як відповідність її результатів «реальному стану речей», що залежить від обрання і використання правильного шляху

* Костенко Ліна Василівна (19.03.1930, с. Ржищів, нині місто Київської обл.) – письменниця, культуролог, громадська діячка

та найбільш адекватних засобів наукового дослідження. Саме тому питання методологічного забезпечення є першочерговим для теоретичного осмислення в будь-якій предметній сфері. Лише за умови озброєності сучасною методологією вітчизняна юридична наука зможе виконати поставлені перед нею завдання з розробки та доктринального обґрунтування правової реформи та механізму її реалізації з урахуванням міжнародних та європейських правових стандартів насамперед у сфері охорони та захисту прав і свобод людини.

Постановка завдання. Метою наукової статті є окреслення передумов для визначення та обґрунтування методологічного інструментарію осмислення правової реформи. Для реалізації цієї мети сформульовано такі завдання: по-перше, висвітлити сучасні погляди на розуміння змісту, структури й особливостей методології науки, методології правознавства (юридичної/правової науки), методології правового пізнання; по-друге, проаналізувати стан, тенденції, проблеми і перспективи розвитку постнекласичної методології правознавства; по-третє, на основі розгляду окремих точок зору щодо методологій наукового опрацювання певних різновидів суспільної, державної та правової реформ виокремити і згрупувати ключові складові методології дослідження правової реформи.

Науково-теоретичним підґрунтям статті є праці таких відомих учених як С.В. Бобровник, С.К. Бостан, Т.З. Гарасимів, С.Д. Гусарєв, М.С. Кельман, А.А. Козловський, М.І. Козюбра, А.Ф. Крижановський, Л.А. Луць, Ю.М. Оборотов, Н.М. Пархоменко, П.М. Рабінович, О.Д. Тихомиров та ін.

Відправним пунктом цієї розвідки є положення, що наукові знання набуваються лише за умови, якщо вивчення предмета (тобто певного аспекту, виміру, зрізу, рівня, сторони правової реформи) здійснюється відповідно до вимог теорії пізнання. Ключовим елементом цієї теорії є методологія, котра визначає істинність (правильність) і переконливість одержаних результатів та висновків наукового пошуку. За твердженням А. Ейнштейна, теорія пізнання без контакту з наукою стає порожньою схемою. Наука без теорії пізнання, якщо вона взагалі можлива без неї, – примітивна та безладна [4, с. 36].

Результати дослідження. Передовий світовий і національний досвід правового розвитку переконує, що жодна правова реформа неможлива без серйозного методологічного й теоретичного фундаменту, належного наукового та ґносеологічного супроводу. Поєднання стратегії і тактики правової реформи з юридичною наукою сприяє подоланню деструктивних процесів у соціумі. Розробка методології науки загалом і правознавчої зокрема – це досить суттєвий напрям діяльності вчених, особливо важливий для здійснення правового реформування в новітніх умовах. Своєчасність питання зумовлена об'єктивною потребою переосмислення вихідних засад методології правових реформ, необхідністю під час розбудови правової держави використання аксіологічного потенціалу права в якості основи його суспільної значущості та практичної дієвості [5, с. 6]. Адже, відповідаючи на питання, що пізнається у праві, ми завжди робимо вибір певної природи права, а оскільки ми не маємо гарантії щодо правильності зробленого вибору, то неминуче постає наступне ґносеологічне питання щодо самого характеру вибору, питання про те, як робиться вибір узагалі [6, с. 33].

Успіх правових досліджень у багатьох випадках зумовлюється використанням науково обґрунтованої методології. Опрацювання правових реформ останніх років, у тому числі у сфері сучасного правознавства, переконує, що здійснювані в цьому напрямі дослідження проводяться без використання необхідних методологічних прийомів і засобів, які повинні забезпечувати об'єктивні результати. За цих умов принципове значення мають теоретично та прагматично аргументовані, побудовані на виражених методологічних підходах концепції та програми правового розвитку суспільства, зокрема правової реформи. Для ефективності сучасного вітчизняного правознавства важливим є створення цілісної методологічної системи, яка повинна складатися з основних концептуальних підходів, найбільш затребуваних методів і засобів пізнання як загальних, так і юридичних, а також методики правових досліджень [7, с. 441].

Як слушно відмічає М.І. Козюбра, проблеми методології є неминучими для будь-якої науки. І це зрозуміло, адже плідність наукового пізнання, ступінь і глибина його проникнення в сутність досліджуваних явищ і процесів, а зрештою – приріст наукових знань

значною, а часто й вирішальною мірою залежать від методологічного інструментарію, який використовують дослідники. Його своєчасне оновлення – неодмінна передумова не лише підвищення ефективності досліджень, а й нормотворчої та нормозастосовної практики. Тому кожна наука, за аналогією з предметом, час від часу має повертатися до поглибленого осмислення, а нерідко й переосмислення цього інструментарію, окреслення перспектив його подальшого розвитку. Ще більшої актуальності ці проблеми набули для пострадянського правознавства. Панування довгі роки моністичного матеріалістичного підходу до вивчення правових явищ, негативне ставлення до всіх інших доктрин і теорій, побудованих на відмінних від матеріалізму світоглядних позиціях, перешкоджали використанню здобутків європейської та світової правової культури, збіднювали уявлення про право та його місце в системі засобів соціального регулювання і способів світосприйняття. Тому не випадково увага до проблем методології у вітчизняному, як і пострадянському загалом, правознавстві в останні десятиліття помітно зросла [8, с. 3].

Методологія юридичної науки (правознавства, юриспруденції), методологія загально-теоретичного правознавства (теорії держави і/та права, загальної теорії держави і/та права), методологія окремого наукового правового знання (наприклад, теорії правової реформи), методологія конкретного юридичного дослідження (приміром, сутності правової реформи), методологія права – це не тотожні поняття. Очевидним є й те, що будь-яка методологія як система методів має бути онтологічно й гносеологічно обґрунтованою: інша онтологія – інша й методологія [9, с. 6].

У буквальному значенні слово «методологія» (від грец. *μέθοδος* – шлях дослідження чи пізнання; *λόγος* – вчення) означає вчення про метод. Протягом багатьох століть поняття «методологія» зазнало перетворень, що зумовило різні підходи до його формування й інтерпретації. Сучасне наукознавство теж не є винятком із цього висновку [10, с. 60]. Одні автори визначають методологію як світоглядну, філософську сторону науки; інші ототожнюють методологію з діалектикою, історичним матеріалізмом, загальнотеоретичними проблемами будь-якої науки; деякі вбачають у методології теорію пізнання; четверті вважають, що методологія – це інтегральне явище, загальнонауковий феномен, мистецтво, техніка; п'яті описують методологію як самостійну галузь наукового знання (метатеорію), яка виходить за межі філософської рефлексії та є вченням, наукою про метод і методику; шості заперечують за методологією статус самостійної науки, розглядаючи її в якості сукупності принципів, методів і логічних прийомів наукового пізнання [11, с. 39].

У філософській енциклопедичній літературі під методологією, з одного боку, розуміється сукупність підходів, способів, методів, прийомів і процедур, що застосовуються у процесі наукового пізнання та практичної діяльності для досягнення наперед визначеної мети. Такою ціллю в науковому пізнанні є отримання об'єктивного істинного наукового знання або побудова наукової теорії та її логічне обґрунтування, досягнення певного ефекту в експерименті чи спостереженні. Практична діяльність може скеровуватися на створення бажаного матеріального чи ідеального предмета, певної реальності, на потрібну спрямованість об'єктивного процесу, функціонування матеріальної системи або її цілеспрямоване трансформування тощо. З іншого боку, методологія описується як галузь теоретичних знань і уявлень про сутність і форми, закони, порядок та умови застосування підходів, способів, методів, прийомів і процедур у ході наукового пізнання та практичної діяльності. Осмислюючи теоретичний і соціокультурний досвід, методологія розробляє загальні принципи створення нових пізнавальних засобів [12, с. 374].

У будь-якому контексті методологія – це передусім мистецтво осмисленого, майстерного, вишуканого й результативного мислення про предмет того, яким чином можна досягти не лише наукової істини, а й утвердитися в життєвій правдивості. У повнозначному розумінні методологія – це наука і мистецтво уможливлення досконалого мислення та ефективної діяльності в усіх галузях життя. Її практика або зосереджується довкола таких базових форм як методологічний аналіз, методологічна рефлексія, методологічне розуміння, методологічне мислення, або ж акумулюється у складноінтегрованих формах, серед яких найбільш освоєними є методологічна робота, мислєдіяльність і професійне методологування [7, с. 10].

На думку С.Д. Гусарєва та О.Д. Тихомирова, методологію юридичної науки можна визначити як систему принципів і способів організації, побудови та здійснення теоретико-пізнавальної юридичної діяльності у сфері дослідження державно-правової дійсності, а також вчення про цю систему. Методологія сучасної юридичної науки становить складне та багатопланове утворення, що охоплює: 1) проблеми структури наукового знання взагалі й наукових правових теорій зокрема; 2) закони виникнення, функціонування і зміни наукових правових теорій; 3) поняттєвий каркас юридичної науки та її окремих дисциплін; 4) структуру методів юридичної науки; 5) аналіз її наукової мови, формальних і формалізованих методів дослідження, типології систем наукового правового знання тощо [13, с. 63].

Відповідно до позиції М.С. Кельмана, методологія сучасного правознавства (юридичної науки) є вченням про структуру, логічну організацію, принципи, методи, засоби та форми діяльності дослідника у процесі пізнання державно-правових явищ, що ним досліджуються. Методологія юридичної науки забезпечує як наукове пізнання, так і наукову діяльність учених-юристів. Вона є формою самопізнання та самосвідомості юриспруденції. Методологія правознавства повинна мати чітку структуру (вертикальну і горизонтальну), що охоплює загальні компоненти лише в різних відносинах між ними: домінуючий світогляд, тип наукового мислення, філософські й інші підстави, загальнонаукові та спеціальнонаукові парадигми, методологічні підходи, теорії та інші наукові знання, потенційно можливі й використовувані методи. Це важлива передумова формування ефективної системи правового регулювання суспільних відносин [14, с. 10].

Згідно з міркуваннями Ю.М. Оборотова та К.В. Горобця, методологія правового пізнання – це система засобів, прийомів та інструментів осмислення права або окремих правових явищ. Вона включає елементи філософської та наукової методології. Методологія правового пізнання охоплює методологічні засоби й інші конструкції, логічно розподілені за концептуальним та інструментальним рівнями. На концептуальному рівні методологія правового пізнання представлена парадигмами, методологічними принципами і концептуальними підходами, теоріями та концепціями, що визначають загальний стан і спрямованість правового пізнання, виконують функцію наукового позиціонування дослідження. Інструментальний рівень методології правового пізнання містить методи, концепти, категорії та поняття, тобто ті інструменти, що виконують евристичну функцію [15, с. 460].

Сучасна методологічна ситуація в суспільствознавстві України (методологічна реформа гуманітарних наук), яка характеризується переходом від уніфікованої, єдино дозволеної, «одержавленої» методології до різноманітних методологічних засад, парадигм, підходів, так чи інакше поширюється й на правознавство. Демоніфікація, або «роздержавлення», методології – безперечно плідний процес, який збагачує, демократизує пошуки істини, вивільняє та стимулює дослідницьку енергію, дозволяє більш повно й всебічно досягнути предмет дослідження. Проте методологічний плюралізм не повинен перетворитися на методологічний анархізм і нігілізм, методологічну нерозбірливість, сваволю та хаос. Така методологічна ситуація (криза), а її симптоми можна спостерігати як у правознавстві, так і в інших вітчизняних соціогуманітарних науках [16, с. 48], не наближає, а віддаляє від положень, адекватних предметові пізнання, гальмує формування достовірних і практично корисних висновків [17, с. 7]. З огляду на це, перед новітньою українською правовою наукою стоїть завдання подолання не лише заідеологізованості, міфологізованості та псевдонауковості, стану депарадигмальності, стихійності та методологічної недосконалості, а й посилення інноваційних напрямів наукових досліджень, створення нових наукових парадигм, формування сталої методологічної основи, що дозволить досягнути стану наукової зрілості правової науки як системи знань і способів та засобів конструювання правової реальності [18, с. 26].

Згідно з поширеною в сучасному наукознавстві думкою, наука у своєму історичному розвитку пройшла три основні етапи. Відповідно до першого з них (XVI–XIX ст.), який дістав назву класичної науки, науковим вважалося лише таке пізнання, котре ґрунтується виключно на раціоналізмі – дзеркально-точному відображенні дійсності, тобто такої, як вона існує сама по собі, без будь-якого впливу на процес пізнання особистісних, індивідуальних

якостей і ціннісних установок його суб'єкта та використовуваних ним засобів і методів пізнання. Інакше кажучи, увага зосереджувалася виключно на об'єкті, все, що стосувалося суб'єкта, виводилося за межі наукової раціональності. У такому ж ключі, як позасуб'єктність, об'єктивність інтерпретувалася основна категорія науковості – істина. Вона визначалася як точна копія, «гіпсовий зліпок» предмета наукового дослідження, що випливало з уяви про лінійний рух матерії з його усталеними й об'єктивними закономірними зв'язками. Цей підхід до інтерпретації образу науки став наслідком абсолютизації методів природознавства, насамперед математики, і поширювався не тільки на пізнання природних явищ, а й на дослідження людини та суспільства.

Криза природознавства, заснованого на класичному типі раціональності, яка особливо загострилася наприкінці XIX – на початку XX ст., призвела до формування нового типу наукового пізнання, що ґрунтується на ідеї залежності об'єкта пізнання від засобів і способів діяльності його суб'єкта та необхідності їх урахування для отримання істинних знань про об'єкт. У результаті вибудовується інша, відмінна від механістичної, картина світу, в якій перевага надається динамічним аспектам реальності перед статичними, визнаються її багатомірність, поліваріантність, активна участь особистості в конструюванні та суб'єкта пізнання – у відображенні дійсності. Провідним принципом пізнання стає плюралізм методів і пошук їх спільних рис і відмінностей у природничих і соціально-гуманітарних науках. Такі уявлення про науку охоплюються поняттям «некласична наука» [19, с. 130].

Нарешті в 70-х роках XX ст. починає формуватися постнекласичний (або за іншою термінологією – неонекласичний чи постмодерний) образ (тип, концепт) науки. Його творці зіставляють знання не лише із засобами і способами пізнання, що використовуються його суб'єктом, а й з ціннісними аспектами людської діяльності. Особливий акцент робиться на нерозривних зв'язках між пізнавальною, антропологічною (людинимірною) та аксіологічною сторонами відображення реальності, зростаючій ролі світоглядних, етичних питань у розвитку не тільки соціально-гуманітарних, а й природничих наук як на стадії використання досягнутих ними результатів, так і на етапі дослідження. Інакше кажучи, проблема «олюднення» науки набуває характеру першочергової важливості. Серед найістотніших ознак постмодерної моделі науки виділяють: обґрунтування несуперечливості та можливості поєднання пізнання і цінностей; визнання науки не єдиною, а інколи й не основною, формою знання; намагання усунути протистояння між істиною та цінностями всередині науки, а також між наукою та іншими, позанауковими формами знання; схильність низки представників постмодерністських уявлень про науку до заміни поняття істини такими поняттями як «достовірність», «корисність» тощо. До методологічних новацій постнекласичної науки часто відносять також широке використання ідей і методів синергетики, зокрема висування на перший план таких її понять як «невизначеність», «випадковість», «нелінійність», «суперечливість», «біфуркація», «флуктуація», які відображають складність систем, що саморозвиваються; руйнування жорсткої дихотомії природничих і соціально-гуманітарних наук, зближення та взаємодію їхніх методів; зростання ролі міждисциплінарних комплексних досліджень тощо [19, с. 131].

Цей короткий відступ в історію еволюції поглядів на науку закладає підґрунтя уявлення про її методологію. Звідси слідує, що методологія юридичної науки від класичної парадигми, побудованої на раціональних та об'єктивних підходах, через некласичну (з її свободою вибору і суб'єктивністю), перейшла до постнекласичного (постмодерністського) типу, який характеризується визнанням нерационального та плюралістичного підходів. Необхідність використання постмодерністської методології зумовлюється неможливістю пояснити багато проблем правового і державного життя, керуючись минулими підходами [20, с. 214]. В основі постнекласичної парадигми методології лежать переконання про неможливість встановлення об'єктивно істинного знання про право, оскільки воно не є частиною об'єктивної реальності. І право, і знання про нього є сферами інтерпретацій, жодна з яких не може претендувати на істинність. Відповідно саме правове пізнання стає елементом правової реальності, фактором її функціонування [15, с. 461]. У цьому випадку постнекласика

означає не особливий тип правових практик, а особливу оптику, завдяки якій такі практики усвідомлюються як постнекласичні. Методологічний плюралізм у сучасному правознавстві – це реакція на новітні проблеми глобалізації, постмодерн, прискорення правового розвитку, в якому помітним є превалювання новацій над традиціями. Крім того, досить часто неможливо усвідомити й інтерпретувати правові й державні реалії лише в межах одного методу, а необхідно поєднати методологічні підходи, використати принцип додатковості, коли підходи й методи, доповнюючи один одного, забезпечують появу продуктивних знань про правову й державну реальність.

Розуміння природи невідворотних змін у суспільному та правовому бутті, формування адекватної цим трансформаціям правової парадигми, вироблення ефективних в умовах мінливості правового буття засобів дії на правову впорядкованість суспільної життєдіяльності, стає можливим за умови й на основі виходу юриспруденції на рівень застосування новітньої методології правового пізнання. Можливості сучасної методології дозволяють юриспруденції перейти від вивчення станів її об'єкта, тобто права та держави, до досягнення цього об'єкта в його змінах і перетвореннях. Невипадково в самому розумінні методології як науки про методи помітним стає рух від інструментального бачення її призначення до функціональних, реформаційних особливостей пізнавальних засобів. Наприклад, І.В. Зозуля під методологією реформування розуміє характеристику компонентів наукового дослідження процесу реформування системи органів Міністерства внутрішніх справ України (об'єкта, предмета, аналізу, завдань тощо), сукупність необхідних засобів і послідовність заходів з її реформування [21, с. 6, 21]. У свою чергу М.В. Кочеров методологію дослідження адміністративно-правового забезпечення реформ в органах і підрозділах Національної поліції України визначає як сукупність пізнавального інструментарію, тобто засобів, принципів, прийомів і методів пізнання, форм організації та проведення наукового дослідження [22, с. 347].

На переконання Н.В. Агафоновой, методологія дослідження зумовлюється загальною особливістю предмета – конституційної реформи – та найбільше об'єкта реформування – конституції. Саме специфіка об'єкта реформування є ключем для розуміння сутності відповідного явища. Враховуючи особливість об'єкта реформування – Конституції України, її цінність і важливість для розвитку суспільства, а також складність і багатоаспектність самого процесу реформування, вивчення феномена конституційної реформи вимагає застосування комплексної методології та поєднання діалектичного, аксіологічного і діяльнісного підходів [23, с. 323]. Привертає до себе увагу висновок, зроблений Н.В. Шаповал, що методологія муніципальної реформи виходить із постулатів людиноцентризму та діалектичної єдності теоретичних і прикладних аспектів у пізнанні цього правового явища, а також сприяння його практичному перетворенню. Плідним у методологічному плані є розгляд муніципальної реформи з аксіологічної, гносеологічної, діяльнісної, телеологічної, праксеологічної, функціональної, організаційної, комунікативної, суб'єктної та об'єктної позицій [24, с. 9, 12]. Водночас Я.І. Ленгер відмічає, що правова реформа – явище не лише правове, але й державне, тому в ході його вивчення повинні застосовуватися методи та засоби пізнання, властиві як державі, так і праву [25, с. 58].

Трансформуючи та екстраполюючи зазначені вище наукознавчі, методологічні й теоретичні положення (постулати) щодо предмета і завдань наукового пошуку, доречно виокремити такі компоненти методології опрацювання природи правової реформи: по-перше, світоглядні, філософські, наукознавчі, соціологічні й теоретичні засади дослідження; по-друге, принципи наукового пізнання предмета вивчення; по-третє, методологічні підходи; по-четверте, основні наукові методи досягнення предмета та побудови наукових знань. Такий підхід до опису архітектури методології наукового осмислення правової реформи не заперечує доречність, можливість і необхідність інших варіантів її структури, а навпаки, передбачає їх збагачення і взаємодоповнення, цілісність сприйняття, оскільки побудова різноманітних класифікацій або виокремлення відмінних складових методології конкретної наукової розвідки не є самоціллю, а зумовлені потребою встановлення взаємозв'язків між її компонентами, рівнями, що є необхідним для правильного вибору арсеналу методологічних

принципів, прийомів, правил, засобів загальнотеоретичного дослідження відповідно до сутності правової реформи й особливостей наукового знання з цієї проблематики.

Висновки. Важливим етапом будь-якого наукового дослідження є адекватний, обґрунтований і правильний підбір методологічного інструментарію. Юридична наука отримує об'єктивні знання про правові та державні явища тоді, коли має належну методологічну основу. Методологія сучасного правознавства постійно вдосконалюється й оновлюється. Потреба в такому розвитку зумовлена як ускладненням і динамізмом правового життя, так і самого процесу пізнання та його засобів. Методологічна забезпеченість конкретного наукового пошуку є вагомою передумовою його ефективності та результативності. Гносеологічний арсенал необхідний для комплексного осмислення правової реформи є багаторівневою, динамічною та інтегративною системою адаптованих методологічних знань. Для забезпечення достовірності результатів опрацювання природи правової реформи в межах цієї наукової розвідки виокремлено та охарактеризовано світоглядні, філософські, наукознавчі, соціологічні й теоретичні засади; принципи наукового пізнання; методологічні (концептуальні, наукознавчі) підходи; загальні методи мислення, філософські, загальнонаукові, конкретнонаукові (приватнонаукові) методи, гармонійне та оригінальне (мозаїчне) поєднання й використання яких зорієнтовані на вирішення завдань наукової праці, розробку її поняттєво-категоріального апарату та побудову відповідних рядів, приріст наукових знань із актуалізованої тематики.

Список використаних джерел:

1. Кельман М. С., Котуха О. С., Коваль І. М. Методологія як форма мислення і складова культури дослідника : навч. посіб. / За заг. ред. М. С. Кельмана. Львів : Растр-7, 2017. 220 с.
2. Єрохін С. А. Теорія структурного реформування національної економіки : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.01.01. Київ, 2005. 40 с.
3. Тацій В. Я. Методологічні проблеми правової науки на сучасному етапі державотворення. *Правова держава*. 2005. Вип. 16. С. 10–18.
4. Ющик О. І. Правова реформа: загальне поняття, проблеми здійснення в Україні : монографія. Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 1997. 192 с.
5. Контамінація раціонального та ірраціонального в методології правознавства : монографія / М. Г. Братасюк та ін. / За заг. ред. М. Г. Братасюк. Київ : Вид-во Європейського ун-ту, 2013. 262 с.
6. Козловський А. А. Гносеологічні принципи права. *Проблеми філософії права*. 2005. Т. III. № 1–2. С. 32–44.
7. Кельман М. С. Юридична наука: проблеми методології : монографія. Тернопіль : Терно-граф, 2011. 492 с.
8. Козюбра М. І. Правознавство, наука, методологія: еволюція підходів до їхніх взаємозв'язків. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2018. Т. 1. С. 3–8.
9. Козловський А. А. Право як пізнання: вступ до гносеології права : монографія. Чернівці : Рута, 1999. 295 с.
10. Гарасимів Т. З. Методологія правових досліджень : підруч. Львів : вид-во Растр-7, 2023. 412 с.
11. Актуальні проблеми теорії держави та права. Ч. І. Актуальні проблеми теорії держави : навч. посіб. / С. М. Тимченко та ін. 2-е вид., стереот. Київ : КНТ, 2008. 288 с.
12. Йолон П. Методологія. *Філософський енциклопедичний словник* / В. І. Шинкарук (гол. редокол.) та ін. Київ : Абрис, 2002. С. 374.
13. Гусарев С. Д., Тихомиров О. Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : навч. посіб. 4-те вид., стер. Київ : Знання, 2010. 495 с.
14. Кельман М. С. Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2013. 35 с.

15. Оборотов Ю. М., Горобець К. В. Методологія правового пізнання. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. Т. 2 : *Філософія права* / редкол. : С. І. Максимов (голова) та ін. Харків : Право, 2017. С. 460–463.
16. Ющик О. До проблеми розвитку методології права. *Право України*. 2014. № 1. С. 40–49.
17. Хрідочкін А. В., Макушев П. В. Методологія сучасного правознавства : навч. посіб. Дніпро : Гельветика, 2017. 368 с.
18. Луць Л. Сучасна українська правова наука: деякі проблеми та перспективи. *Історико-правовий часопис*. 2016. № 2 (8). С. 20–27.
19. Козюбра М. *Філософія права*, правознавство і наука: спільні риси та відмінності. *Філософія права і загальна теорія права*. 2019. № 2. С. 128–142. doi: <https://doi.org/10.21564/2227-7153.2019.2.204683>
20. Оборотов Ю. М. Традиції та новації в правовому розвитку: загальнотеоретичні аспекти : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2003. 38 с.
21. Зозуля І. В. Теорія і практика реформування системи органів МВС України: адміністративно-правові засади : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2011. 40 с.
22. Кочеров М. В. Теорія та практика адміністративно-правового забезпечення реформ в органах та підрозділах Національної поліції України : монографія. Київ : Вид-во Людмила, 2020. 380 с.
23. Агафонова Н. В. Питання методології дослідження феномену конституційної реформи. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2016. № 845. С. 320–326. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_845_51
24. Шаповал Н. В. Муніципальна реформа в сучасній Україні: конституційно-правовий аналіз : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2021. 20 с.
25. Ленгер Я. І. Реформування правової системи України як засіб підвищення її ефективності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2007. 215 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.07.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 19.08.2025

Дата публікації: 26.09.2025

